

SÖZLÜKLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Doç. Dr. Havva YAMAN

Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Abdullah DAĞTAŞ

Milli Eğitim Bakanlığı, abduhahdagtas@hotmail.com

Özet

Bir dilin sahip olduğu kelimelerin, bu kelimelerin farklı anlamlarının ve kullanım değerlerinin bulunduğu sözlüklere yönelik geliştirilen olumlu veya olumsuz tutumlar, sözlük kullanma davranışını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Öğrencilerin sözlüklere yönelik geliştirebilecekleri olumlu veya olumsuz tutumlar, sözlük kullanma davranışlarını ve sürece bağlı olarak sözlük kullanma alışkanlıklarını etkileyebilecektir. Öğrencilerin sözlüklere yönelik tutumlarını ortaya çıkartabilecek bir ölçme aracının geliştirilmesi de onların sözlük kullanma davranışlarını belirleme ve gerekli önlemleri almada faydalı olacaktır. Bu araştırmanın amacı Sözlüklere Yönelik Tutum Ölçeği'ni geliştirmek ve bu ölçeğin geçerlik, güvenilirlik analizlerini yapmaktır. Araştırmanın örneklemini İzmit'te öğrenim gören 1160 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda toplam varyansın % 42,19'unu açıklayan, 16 madde ve iki alt boyuttan oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Bu alt boyutlar "sözlük kullanma alışkanlığı" ve "sözlük kullanmanın faydaları" adını taşımaktadır. Ölçeğin faktör yükleri .45 ile .73 arasında değişmektedir. SYTÖ'nün iç tutarlık katsayısı .86; birinci boyut için .83, ikinci boyut için .73 olarak tespit edilmiştir. Madde analizi sonucunda alt ölçeklerin madde-toplam test korelasyonlarının .26 ile .61 arasında değiştiği görülmüştür. Bu bulgulara dayanarak SYTÖ'nün okullarda kullanılabilecek, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sözlüklere Yönelik Tutum Ölçeği, Geçerlik, Güvenirlik.

DICTIONARY ORIENTED ATTITUDE SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Abstract

Positive or negative attitudes developed as dictionary oriented where words of a language, different meanings and values of use of these words are existing is one of the important factors affecting behavior of dictionary using. Positive or negative behaviors to be developed by students towards dictionaries may affect their behaviors of dictionary using and dictionary using habits depending on the process. A measuring instrument to be developed in order to reveal dictionary oriented attitudes of students shall be useful in determining their attitudes directed towards dictionaries and take necessary precautions. Objective of this research is to improve Dictionary Oriented Attitude Scale and perform validity and reliability analysis. 1160 secondary school student who have education in İzmit compose the sample of this research. In consequence of performed factor analysis 16 items and a measuring instrument consisted of two sub-dimension explaining the % 42,19 of total variance has been achieved. These sub-dimensions are called "habit of using dictionary" and "advantage of dictionary use". Factor loadings of the scale changes between .45 and .73. Internal consistency coefficient .86 of DOAS (Dictionary Oriented Attitude Scale) have been determined as .83 for the first dimension and .73 for the second dimension. In consequence of material analysis it is observed that material-total score correlation of sub-scales changes between .26 and .61. Depending on these findings we can say that DOAS is a valid and reliable measuring instrument which can be used in schools.

Keywords: Dictionary Oriented Attitude Scale, Validity, Reliability.

Giriş

Dil, kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşmuş dinamik bir yapıdır. “Bir anlama sahip ve cümle kurmayı sağlayan” (Gencan, 2007: 88) kelimeler bu yapıdaki esas unsurlardır. “İster bir konuşma, ister bir yazı parçasında olsun dilde en etkili, en güçlü birimler olan” (Aksan, 1998: 62) kelimeler yoluyla, zihnen tasarladıklarımızı karşımızdakine anlatır, onların söylediklerini anlarız. “Kelime, ifade etmek istediğimiz düşüncelerin, tavırların göstergesidir” (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008: 32). Çevremizdeki insanlarla kuracağımız iletişimin etkililiği de kelime hazinesinin/dağarcığının zenginliğine bağlıdır.

“Kelime dağarcığı, bir bireyin kullandığı sözcüklerin tümü” (Vardar, 1998: 10) olarak tanımlanmaktadır. Birey, dünyaya geldiği andan ölümüne kadar bildiği kelimeleri kullanarak hayatını devam ettirir. Bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda belleğinde topladığı birikimine karşılık gelen kelime hazinesinin (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008) zenginliği, insan ilişkileri, öğrenme başarısı noktasında öğrencilere üstünlük sağlamaktadır (Kavcar, Oğuzkan ve Sever, 1998). Nitekim bilginin hızla değiştiği ve yayıldığı günümüz dünyasında, bilgi kaynaklarına ulaşma ve bunları değerlendirmede kelime hazinesi oldukça önemlidir.

Diğer yandan birey, bildiği kelimelerin hepsini her zaman kullanmaz. “Bireyde kelime hazinesi, aktif ve pasif kelimeler olmak üzere iki türlü işleyiş gösterir. Aktif kelimelerin sayısı, pasiflere göre daha az olmaktadır. Çünkü insanlar dinleyerek, okuyarak, görerek değişik konularda binlerce kelimeyi anlamakta ancak uğraşları ve ilgileri doğrultusundaki kelimeleri seçerek kullanmaktadırlar” (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008: 34). Dil öğretiminden beklenen de bireye zengin öğrenme yaşantıları sağlayarak bireyin pasif kelime dağarcığındaki kelimeleri, aktif hâle getirmektir. Dili yaratıcı kullanmak; dilin tüm olanaklarının (sözcükler, cümle kuruluşları, deyimler, benzetmeler, imgeler vb.) farkında olmaya ve bu olanakları etkili ve özgün bir şekilde kullanmaya bağlıdır (Aksan, 1993).

Aile ve arkadaş çevresi, öğretmenler, iletişim araçları ve her türlü okuma materyalinin etkilediği kelime hazinesi (Karadağ ve Kurudayıoğlu, 2010), kelime edinimi çalışmalarıyla zenginleşecektir. Rojas’a (2008) göre kelimeler izole edilmiş bir şekilde edinilmezler; birçok kelimeyi ezberlemek de onların edinilmesini sağlamaz. Kelime edinimini gerçekleştirmek için öğrencinin önceki deyimleri ve dilsel deneyimleri ile kelimeler arasında bağlantı kuran zihinsel bir işlem zorunludur. Yani basit bir kelimenin edinilmesi bile karmaşık bir süreçtir. Öğrenci kendisinin önceki ve dilsel deneyimleri ile zihinsel süreçlerini kapsayan kelime edinimi sürecine aktif bir şekilde katılarak ve farklı kelimeleri edinmeye çalışarak kelime hazinesini güçlendirebilir. Baker, Simmons ve Kameenui (1995), kelime ediniminin akademik gelişim için önemli olduğunu, öğrencilerin temel beceri alanlarında başarılı olmaları için sadece zengin bir kelime bilgisine ihtiyaç duymadıklarını; aynı zamanda bir içeriğe sahip materyali öğrenmek için de özel bir kelime hazinesine ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir.

Her bir kelime aynı zamanda bir kavrama karşılık gelir ve bu karmaşık süreçte kavramların anlamsal boyutları, kelimelerin onlara yüklediği anlamlar ile anlaşılabilir. Horwich'e (1998) göre bir kelimenin anlamı, o kelimenin standart bir şekilde gösterdiği bir kavram, dünyada o kelimenin karşılık geldiği herhangi bir şey veya verilen bağlamda önerilen bir kavramdır. Birey, anlamını öğrendiği veya anlam yüklediği kavramlar ile zihinsel şemalar oluşturacak, var olan şemalarını değiştirecek ve ihtiyaç duydukça bu şemalarını kullanacaktır. "Hayal eden, düşünen ve duyan kimse, bunların sonuçlarını davranışlar ve söz olarak kendi benliğinin dışına aktarır" (Korkmaz, 1974: 7-8). Bundan dolayı her davranışın altında kelimeler ve kavramlar ile ifade edilen ve davranışı anlatan birer anlam vardır.

"Bireylerin doğdukları andan başlayarak edindikleri kelimelerden oluşan kelime dağarcığı, resmî öğretim süreciyle birlikte artarak gelişimini sürdürmektedir" (Yaman, 2010: 736). Okul öncesi dönemden başlayarak ilköğretim süresince öğrenciler, yeni kelimeler ile karşılaşmakta veya bildikleri kelimelerin farklı anlam ve kullanım değerlerini öğrenmektedirler. Belirli bir hedef dâhilinde ise, kelime öğretimi çalışmaları Türkçe dersleri bünyesinde gerçekleştirilmektedir. İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda (2006: 4) Genel Amaçlar içerisinde öğrencilerin söz varlığının zenginleştirilmesinin amacı "okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri amaçlanmaktadır" biçiminde açıklanmaktadır. "Türkçe dersinde okuma-anlama çalışmaları içerisinde yer alan sözcük dağarcığını zenginleştirme etkinliklerinde kullanılan kavramların bazıları soyut ve kolay anlaşılır bazıları soyut ve zor anlaşılır bir özellik göstermektedir" (Yaman ve Gülcan, 2009: 63). İşlenen her metinde geçen kelimelerin anlamsal boyutları, öncelikle öğrencinin tahmin gücüne bırakılmakta, öğrenciler kelimelerin anlamlarını bulamazlar ise sözlükten kelimelerin anlamlarına bakmaktadırlar. Ayrıca bağlamdan yararlanılarak kelimelerin anlamlarını bulma çalışmalarıyla da öğrencilerin kelime hazineleri zenginleştirilmeye çalışılmaktadır. Kelimenin anlamına odaklanan birinci tür etkinlikler ile kelimenin yapısı ve bağlamına dayanan ikinci tür etkinlikler (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008) aracılığıyla Türkçe derslerinde kelime öğretimi çalışmaları yapılmaktadır.

Kelimenin anlamına odaklanan çalışmalarda, öğrenciler anlamını bilmedikleri kelimelerin anlamlarını ya sözlüğe bakarak bulmakta ya da öğretmenlerine sormaktadırlar. Öğretmenlerin, kelimelerin anlamlarını doğrudan söylemesi, öğrencilere daha kolay gelmektedir. Oysa dilin sahip olduğu en büyük hazinayı yani kelimeleri bünyesinde toplayan sözlükleri yeri geldikçe kullanmak, kelime öğretimi çalışmalarında oldukça önemlidir. Miller'e (1995) göre insanlar, kelimeler ve onların anlamları hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar; bu bilgi de daha çok sözlükler aracılığıyla sağlanır.

Kelimenin yapısına ve bağlam içerisinde kazandığı değere dayalı etkinliklerde ise, okunulan metin ön plâna çıkmaktadır. Öğrencinin metnin bağlamından hareketle belirlenen kelimelerin anlamını bulması, metnin anlam çerçevesiyle

Havva YAMAN, Abdullah DAĞTAŞ

yakından ilişkilidir. Metin doğru anlaşılırsa öğretilmeye çalışılan kelimelerin bağlamdaki anlamı da anlaşılacaktır; aksi takdirde kelimelerin anlamının metnin bağlamı yoluyla belirlenmesi zorlaşacaktır. Dolayısıyla bağlam, kelimenin anlamını belirlemede önemli bir faktördür (Anglin, 1970).

“Sözlükler aynı dili konuşan bireylerin ortak kelime dağarcığını belirleyen temel kaynaklardır” (Yaman, 2010: 737). Bu temel kaynaklarda bir dilin sahip olduğu kelimeler, bu kelimelerin farklı anlamları ve kullanım değerleri bulunur. “Sözlükler baştan sona kadar okunan kitaplar değildir ama onların dilin anayasası olmak gibi çok önemli bir işlevi vardır. Çünkü sözlük, yalnız dilin söz varlığını (vokabüler) toparlamakla kalmaz; dili korur, onu bozulup yozlaşmaktan kurtarır. Bu özellikleriyle dilin yapı taşı denilebilecek üstün bir değer taşır” (Böler, 2006: 102). Öğrencilerin bu değerden yararlanabilmeleri ve bunu devam ettirebilmeleri de onların sözlük kullanma alışkanlığı kazanmalarına bağlıdır.

“Sözlük kullanmak, öğrenciler için zevkli bir iştir; bilmediğini öğreneceği bir kaynağı kullanabilmekten güven de duyar” (Göğüş, 1978: 368). Güven duygusu zamanla sözlük kullanma alışkanlığına katkıda bulunur. “Sözlük kullanımı, öğrenciye bağlamdan hareketle kelimenin anlamını bulamadığı durumlarda kaynak olma özelliği taşıdığı gibi kelime öğrenimini ders dışında da sürdürme açısından özerklik taşımaktadır” (Gairns ve Redman, 1986: 79; aktaran Yaman, 2010: 737). Öğrenci sadece Türkçe derslerinde değil, ders dışı zamanlarında da sözlüğü kullanarak kelime hazinesini zenginleştirecektir.

Öğrencilere sözlüğü derslerde ve ders dışı zamanlarda amacına uygun olarak kullandırma alışkanlığı ise öğrencilerin sözlüğe yönelik oluşturdukları tutumlarına bağlıdır. “Tutumlar, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını birbiriyle uyumlu kılarak etkiler” (Kağıtçıbaşı, 1979: 86). Birey davranışlarını, önceden oluşturduğu zihinsel ve duygusal kurulumuna göre gerçekleştirir. Gilbert, Fiske ve Lindzey’e (1998) göre yaygın şekliyle tutum, belirli bir varlığın bir dereceye kadar olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilmesi biçiminde ifade edilen psikolojik bir eğilimdir. Fikir/görüş olarak tutum, psikolojik özelliklerdir; durum olarak tutum, daha uzun bir süre veya daha kısa bir süre devam eden içsel bir durumdur. Tutum yoluyla oluşan bu içsel durum, sözlük kullanmada oldukça önemlidir.

Tutum ya aktif biçimde ya da dolaylı yoldan öğrenilir (Fishbein ve Ajzen, 1975; Koballa, 1989). Öğrencilerin sözlüğe yönelik tutumları da sözlük kullanırken oluşur. Öğrenci Türkçe derslerinde kelime öğretimi etkinlikleri yapılırken, sözlüğün nasıl kullanılacağını öğrenmişse, sözlükten aradığı kelimeleri rahatlıkla bulabiliyorsa ve bulduğu kelimeleri etkinlikte gösterildiği şekliyle kullanabiliyorsa öğrencinin sözlüğe yönelik tutumu olumlu olacaktır. “Bilindiği gibi tutum, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını birbirleri ile uyumlu kılarak etkiler” (Çırpıcı, 2006: 12). Böylece öğrencinin hem bilişsel hem duygusal hem de davranışsal açıdan sözlüğe yönelik olumlu bir tutumu oluşacaktır. Öğretim sürecinde öğrencinin konu, okul, öğretmen vb. öğelere ilişkin tutumlarının olumlu olması da onun başarısını arttıracaktır (Açıkgöz, 1992).

Öğrenci, sözlüğü ağır, taşıması zor bir nesne olarak algılıyorsa, sözlükte aradığı kelimeleri rahatlıkla bulamıyorsa ve aradığı kelimeler sözlükte yoksa sözlüğe yönelik olumsuz tutum oluşturacaktır. Bir obje ya da bir olaya karşı geliştirdiğimiz tutum eğer olumlu ise, onunla ilgili kararlarımızın olumlu olma olasılığı, eğer tutumumuz olumsuzsa onunla ilgili kararlarımızın olumsuz olma olasılığı vardır (Ülgen, 1995). Sözlüğe yönelik oluşturulan olumsuz tutum da öğrencinin sözlüğü gereksiz bulmasına ve sadece öğretmen zorunlu tutuyor manasına bağlı olarak derslere getirmesine neden olacaktır. Derslerde kelime öğretimi çalışmaları yapılırken de öğrenci, isteksizce sözlüğü eline alacak, verilen kelimeyi bulmaya çalışacak; çoğu zaman da kelimeyi bulamayacaktır. Bu da öğrencinin sözlükten soğumasına, onu kullanmak istememesine neden olacaktır.

Türkçe derslerinde kelime öğretimi etkinlikleri yapılırken sözlüklerden verimli şekilde yararlanılması, öğrencilerin kelime hazinelerinin zenginleşmesine katkıda bulunacaktır. Ancak her şeyden önce öğrencilere, sözlüğün ne olduğu, neler kazandıracağı anlatılmalı ve nasıl kullanıldığı öğretilmelidir. Öğrencilere sözlüğün nasıl kullanıldığı öğretilirse ve sözlüğün kelime hazinesine katkıda bulunduğu benimsenirse öğrenciler, sözlük kullanmaya yönelik olumlu tutum oluşturacaklardır. Eğer öğrencilere sözlüğün nasıl kullanılacağı öğretilmezse, sözlüğün kelime hazinesine katkıda bulunduğu benimsenilmezse; öğrenciler sözlüğe yönelik olumsuz tutum oluşturacaklardır. “Tutumlar, bir değer ve inanç sistemine bağlı olarak oluşmaktadır. Bu nedenle bireyin tutumlarının olumlu ya da olumsuz olması oldukça önemlidir. Çünkü, özellikle olumsuz tutumlar bireyin sonraki dönemlerindeki yaşamını da olumsuz etkilemektedir. İnsanların inanç ve tutumları önceden bilinirse davranışları önceden kestirilebilir ve düzeltilebilir” (Buluç, 2002: 1). Sözlüğe yönelik oluşan olumsuz tutumları da ilerleyen dönemlerde değiştirmek zordur.

İlgili literatürdeki; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sözlük kullanma alışkanlıkları üzerine bir değerlendirme (Yaman, 2010); Türkçe öğretmenlerinin okul sözlüğü kullanma konusunda tutum ve davranışları (Boz ve Demirtaş, 2011) ile ortaokul öğrencilerinin sözlük kullanma alışkanlıkları (Melanlıoğlu, 2013) çalışmaları incelenmiş; ancak Türkiye’de bugüne kadar öğrencilerin sözlüklere yönelik tutumlarını ölçen geçerliği ve güvenirliliği kanıtlanmış, herhangi bir ölçme aracının bulunmadığı görülmüştür. Bundan dolayı bu çalışmanın amacı, öğrencilerin sözlüklere yönelik tutumlarını geçerli ve güvenli biçimde değerlendirebilecek bir ölçme aracı geliştirmektir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İzmit merkezde bulunan 54 ortaokuldaki toplam 14215 ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. 14215 ortaokul öğrencisinden “tabakalı örnekleme yöntemi” ile seçilen, 14 ortaokuldaki 1160 ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencisi de araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. “Olasılığa dayalı örnekleme biçimlerinden olan “tabakalı örnekleme”de evren, tek

ya da birkaç ölçüte göre alt gruplara ayrılır, sonra her tabakadan basit bir yansız örneklem alınır. Bu yöntemde evren, benzer alt tabakalara ayrıldığından alt evrenlere ait varyansların daha küçük olmasına, dolayısıyla daha küçük örneklerle daha temsili istatistiklere ulaşılabilir” (Balcı, 2006: 85). Araştırmada veri toplama araçlarının uygulandığı 1160 ortaokul öğrencisi, sosyoekonomik düzey ve yerleşim yeri tabakalarına göre İzmit merkezdeki ortaokullarından seçilmiştir.

İşlem

Ölçek, psikometrik özelliklerini belirlemek için çalışma grubuna uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilere öncelikle yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinde ölçekte yer alacak maddelerin belirlenmesinde maddelerin öz değerlerinin en az 1 (Shevlin ve Lewis, 1999), maddelerin yük değerinin en az .30 (Martin ve Newel, 2004; Schriesheim ve Eisenbach, 1995), maddelerin tek bir faktörde yer alması ve iki faktörde yer alan faktörler arasında ise en az .10 fark olmasına dikkat edilmiştir (Büyüköztürk, 2007). Bunun yanında %5 varyans açıklamayan (Scholz, Dona, Sud ve Schwarzer, 2002; akt. Erçetin, Çetin, Potas, 2007), tek maddeli boyutlar ve iki boyutta yeterli yükü olan maddeler için .10 faktör yükü olmayan maddeler düşürülmüş (Büyüköztürk, 2007) ve tek faktörlü maddeler çıkarılmıştır. Ayrıca Açımlayıcı Faktör Analizinde (AFA) Temel Bileşenler Analizi ve Varimax Döndürme Yöntemi kullanılmıştır.

AFA’dan elde edilen madde-faktör yapısının Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile model uyumu test edilmiştir. DFA için çoklu uyum indeksleri kullanılmıştır. Uyum indekslerinde genelde olduğu gibi AGFI, GFI, CFI, NFI, RFI, NNFI ve IFI için >.90, (Hu ve Bentler, 1999) ve RMSEA için <.08 ölçüt olarak alınmıştır.

Ölçeğin güvenilirliği için iç tutarlık ve iki yarı güvenilirlik işlemleri yapılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri için SPSS 16.00 ve LISREL 8.54 (Jöreskog ve Sorbom, 1996) programları kullanılmıştır. Sözlüklere Yönelik Tutum Ölçeği’nin (SYTÖ) madde analizi ise düzeltilmiş madde-toplam test korelasyonu ile incelenmiştir.

Veriler, bilgisayara “hiçbir zaman” maddesi 1, “çok az” maddesi 2, “kısmen” maddesi 3, “çoğu zaman” maddesi 4 ve “her zaman” maddesi 5 olarak girilmiştir.

Bulgular

SYTÖ’nün yapı geçerliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analiz yapılmıştır. Güvenirlik için ise iç tutarlık işlemleri yapılmıştır.

Yapı Geçerliği

Açımlayıcı Faktör Analizi

Bu çalışmada SYTÖ’nün faktör yapısını belirlemek amacıyla AFA yapılmıştır. Örneklemden elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek amacıyla KMO ve Barlett Testleri yapılmıştır. SYTÖ için yapılan KMO .91 ve Barlett Testi χ^2 değeri ise 5.01803 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. KMO’nun .60’dan yüksek, Barlett Testi’nin de anlamlı çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Büyüköztürk, 2007).

Sözlüklere Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

SYTÖ, toplamda 35 maddeden oluşmaktadır. AFA sonucunda SYTÖ için toplam varyansın %42.19'unu açıklayan iki faktörlü yapı elde edilmiştir. Bu faktörlerin birincisi 16, 19., 20., 21., 22.,30., 31., 32. ve 33. maddeler olmak üzere toplam 9 maddeden oluşmaktadır. Bu faktördeki maddelerin yük değeri .48 ile.73 arasında değişmektedir. Ölçekteki toplam varyansın %23.05'ini açıklayan bu faktör "sözlük kullanma alışkanlığı" olarak ifade edilmiştir. Ölçekte yer alan ikinci faktörde 7., 8., 9., 10., 11., 12. ve 13. maddeler olmak üzere toplam 7 madde yer almaktadır. Bu faktördeki maddelerin yük değeri .45 ile .68 arasında değişmektedir. Ölçekteki toplam varyansın %19.14'ünü açıklayan bu faktör "sözlük kullanmanın faydaları" olarak isimlendirilmiştir.

SYTÖ'nden hem ölçeğin tümü hem de her bir alt boyut için toplam puanlar elde edilmektedir. Gerek ölçeğin tümü gerekse alt boyutlar için elde edilen toplam puan artışı sözlüklere yönelik tutumun olumlu yönde arttığını göstermektedir. Ölçek maddelerinin faktör yükleri ve alt ölçeklerin açıkladığı varyanslar Tablo 1' de verilmiştir:

Tablo 1:*Sözlüklere Yönelik Tutum Ölçeği Maddelerinin Faktör Yükleri ve Alt Ölçeklerin Açıkladığı Varyanslar*

Madde Numarası	1. Faktör	2. Faktör	
16	.55		
19	.70		
20	.60		
21	.73		
22	.59		
30	.48		
31	.61		
32	.61		
33	.55		
7		.45	
8		.64	
9		.62	
10		.68	
11		.46	
12		.63	
13		.50	
Toplam Varyans	% 42.19	%23.05	%19.14

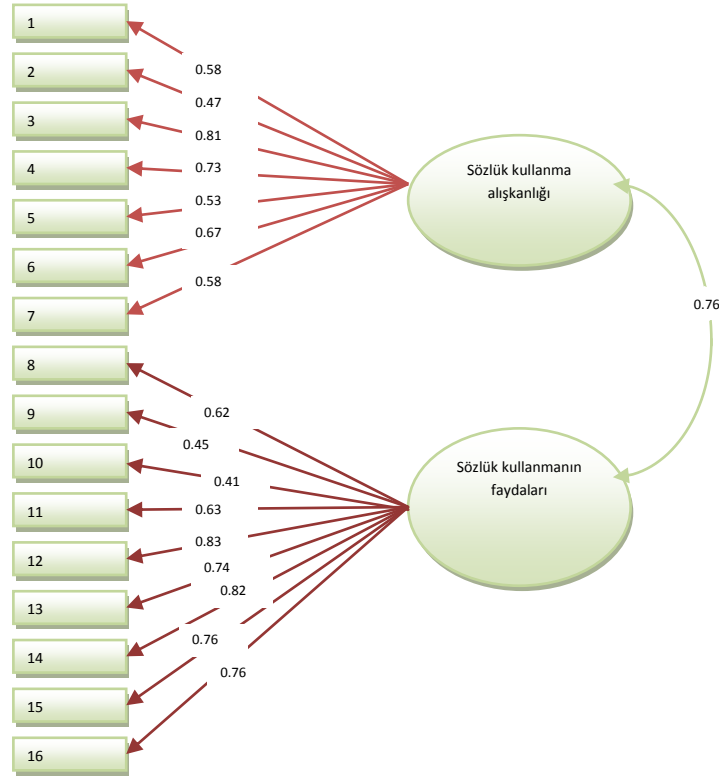
Doğrulayıcı Faktör Analizi

16 madde ve iki alt faktörden oluşan SYTÖ doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir.

SYTÖ İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Yapılan DFA'da elde edilen modelin uyum indeksleri incelenmiş ve Ki-kare değerinin ($\chi^2=372.08$, $sd=97$, $p=.00$, $\chi^2 /sd=3.83$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA=.049, NFI=.97, CFI=.98, IFI=.98, RFI=.96, AGFI=.95, GFI=.96 ve NNFI=.97 olarak bulunmuştur. Ayrıca doğrulayıcı faktör analizi modifikasyon önerileri doğrultusunda 20. ile 19., 21. ile 19., 22. ile 21., 33. ile 32., 33. ile 21. ve 32. ile 21. maddeler arasında modifikasyon yapılması uygun görülmüştür. Bu uyum indeksi değerleri modelin iyi uyum verdiğini göstermektedir. İki boyutlu modele ilişkin faktör yükleri Şekil 1'de gösterilmiştir. Şekil 1'de görüldüğü gibi faktör yükleri; birinci alt boyut için .41 ile .83 arasında, ikinci alt boyut için .47 ile .81 arasında değişmektedir:

Şekil 1: SYTÖ İle İlgili DFA Sonuçları

Güvenirlilik

SYTÖ'nün güvenirliliğini belirlemek amacıyla iç tutarlık ve iki yarı güvenirlilik yöntemleri kullanılmıştır.

SYTÖ İçin İç Tutarlık Katsayıları

SYTÖ'nün iç tutarlık katsayısı .86 bulunmuştur. SYTÖ'nün alt boyutlarındaki iç tutarlık katsayıları ise birinci boyut için .83, ikinci boyut için .73 olarak tespit edilmiştir. SYTÖ'nün iki yarı güvenirliliği .75 olarak saptanmıştır. İki yarı güvenirliliği birinci alt boyut için .77, ikinci alt boyut için için .66 olarak görülmüştür.

Madde Analizi

SYTÖ'nün ayırıcılık gücünü belirlemek için madde analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda SYTÖ'nün düzeltilmiş madde-toplam test korelasyonlarının .26 ile .61 arasında sıralandığı görülmüştür. Bulgular Tablo 2'de görülmektedir:

Tablo 2: SYTÖ'nün Düzeltilmiş Madde Test Korelasyonları

	Madde Çıktığında Ölçek Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Varyansı	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Çıktığında Ölçek Alfa'sı
m7	56.47	99.31	.46	.85
m8	58.18	102.18	.26	.86
m9	56.86	95.58	.55	.85
m10	57.09	97.33	.47	.85
m11	56.81	100.66	.39	.85
m12	57.10	98.31	.48	.85
m13	56.74	99.41	.44	.85
m16	56.44	98.80	.51	.85
m19	55.93	100.99	.41	.85
m20	56.20	101.53	.36	.85
m21	56.15	98.30	.57	.85
m22	56.70	94.89	.60	.84
m30	56.69	96.22	.48	.85
m31	56.56	95.29	.61	.84
m32	56.47	95.77	.61	.84
m33	56.53	96.27	.57	.84

Ölçek Puanlarının Değerlendirilmesi

SYTÖ'deki toplam madde sayısı 16'dır. 5'li Likert tipi bir derecelendirme kullanıldığı için bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan ise 16'dır. Ters madde bulunmayan SYTÖ'den alınan puanlar yükseldikçe öğrencilerin

Havva YAMAN, Abdullah DAĞTAŞ

sözlüklere yönelik tutumlarının olumlu ve yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Ölçeğin uygulama süresi yaklaşık 5 dakikadır.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmanın amacı öğrencilerin sözlüklere yönelik tutumlarını değerlendirmeye yönelik bir ölçek geliştirmek ve geçerlik ile güvenilirlik analizlerini gerçekleştirmektir. Araştırmanın örnekleme ölçek geliştirme çalışmaları için öngörülen sayı bakımından yeterli niteliktedir. Aynı zamanda araştırmadan elde edilen bulgular SYTÖ'nün yüksek düzeyde geçerlik ve güvenilirlik ölçülerine sahip olduğunu kanıtlamıştır. Bu çalışmada ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla açılımlı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış ve ölçek maddelerinin iki boyutta toplandığı görülmüştür. Daha sonra bu boyutlarda toplanan maddeler incelenmiş ve değerlendirdikleri özellikler bakımından bu boyutlar; "sözlük kullanma alışkanlığı" ve "sözlük kullanmanın faydaları" şeklinde adlandırılmıştır. Ölçekte yer alan 16 maddenin tümünün kendi boyutlarında .30 faktör yükü ölçütünden yüksek, diğer boyutlarda ise düşük olması faktörlerin bağımsızlığını göstermesi açısından son derece önemlidir.

Madde analizi sonucunda ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam puan korelasyonlarının .26 ile .61 arasında sıralandığı görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları psikoloji ve eğitim alanında kullanılan ölçekler için gerekli olan .70 (Tezbaşaran, 1996) ölçütünün üzerinde bulunmuştur. Bu katsayılar ölçekte yer alan maddelerin birbirleri ile tutarlı, dolayısıyla iç tutarlılık anlamındaki güvenilirliğin yüksek olduğunu kanıtlamaktadır.

SYTÖ'nün özelliklerinin incelendiği bu çalışmadan elde edilen tüm bulgular geliştirilen ölçeğin öğrencilerin sözlüklere yönelik tutumlarını belirlemede geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabilceğini göstermektedir. Bu bağlamda SYTÖ'nün kullanılacağı araştırmaların yapılması bu ölçeğin ölçme gücüne önemli katkılar sağlayacaktır. Bu değerlendirmelerin sonuçlarına göre sözlüklere yönelik tutumları düşük olduğu belirlenen öğrenciler için iyileştirici yaklaşımlar geliştirilebilir.

Kaynakça

Açıkgöz, K. Ü. (1992). *İşbirlikli öğrenme: Kuram, Araştırma ve Uygulama*. Malatya: Uğurel Matbaası.

Aksan, D. (1993). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil/Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.

Anglin, J. M. (1970). *The Growth of Word Meaning*. Cambridge: The MIT Press.

Baker, S. K., Simmons, D. C. and Kameenui, E. J. (1995). Vocabulary Acquisition: Synthesis of the Research, Technical Report No 13.

http://doetest.vi.virginia.gov/instruction/response_intervention/training/higher_e_d/vocab_acquisition_synthesis_of_research.pdf (Erişim Tarihi: 10.08.2012)

Balcı, A. (2006). *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Böler, T. (2006). "Türkçe Sözlük (TDK) ile Örnekleriyle Türkçe Sözlük'ü (MEB) Karşılaştırma Denemesi". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 101-108.

Boz, E. ve Demirtaş, A. A. (2011). "Türkçe Öğretmenlerinin Okul Sözlüğü Kullanma Konusundaki Tutum ve Davranışları". *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 65-134.

Buluç, B. (2002). "Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Sertifikası Programlarına Yönelik Tutumları". *Toplumsal Düşünce Dergisi*, 5, 41-48.

Büyükoztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademik Yayıncılık.

Çırpıcı, F. (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Reklamlara Yönelik Tutum ve Davranışları Üzerinde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erçetin, Ş. Ş., Çetin, B. ve Potas, N. (2007). "Multi-Dimensional Organizational Intelligence Scala (Muldimorins)". *World Applied Sciences Journal*, 2(3), 151-157.

Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.

Gilbert, D. T., Fiske, S. T. and Gardner, L. (1998). *The Handbook of Social Psychology-Volume One*. (Fourth Edition). USA: McGraw-Hill Companies, Inc.

Göğüş, B. (1978). *Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Horwich, P. (1998). *Meaning*. New York: Oxford University Press.

Hu, L. T., and Bentler, P. M. (1999). "Cut off Criteria for Fit Indexes in Covariance Structural Analysis: Conventional Criteria versus New Alternatives". *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.

Fishbein, M. and Ajzen, I. (1975). *Beliefs, Attitudes, Intention, Behavior: An Introduction to Theory and Research, Reading*. MA: Addison-Wesley.

Jöreskog, K.G.,and Sorbom, D. (1996). LISREL 8 Reference Guide. Lincolnwood, IL: Scientific Software International.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1979). *İnsan ve İnsanlar*. Ankara: Cem Ofset Matbaacılık.

Karadağ, Ö. ve Kurudayıoğlu, M. (2010). "2005 Türkçe Programına Göre Hazırlanmış İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Hazinesi". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 27, 423-436.

Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1998). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayınları.

Koballa, T. R. (1989). Changing and Measuring Attitudes in the Science Classroom. Research Matters—to the Science Teacher No. 8901. <http://www.narst.org/publications/research/attitude.cfm> (Erişim Tarihi: 13.09.2012)

Havva YAMAN, Abdullah DAĞTAŞ

Korkmaz, Z. (1974). *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*. Ankara: TDK Yayınları.

Martin, C. R. and Newell, R. J. (2004). "Factor Structure of the Hospital Anxiety and Depression scale in Individuals with Facial Disfigurement". *Psychology Health and Medicine*, 3, 327-336.

Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.

Melanlioğlu, D. (2013). "Ortaokul Öğrencilerinin Sözlük Kullanma Alışkanlıkları: Nitel Bir Araştırma". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 266-284.

Miller, G. A. (1995). "Word Net: A Lexical Database for English". *Communications Of The Acm*, 38(11), 39-41. [ftp://gi29.geoinfo.tuwien.ac.at/wilke/BUP_Job_GeoInfo/PhD/Florian/publications_%20on%20Florian%20Twaroch%20\(Gi16\)/Geras_2003/p39-miller.pdf](ftp://gi29.geoinfo.tuwien.ac.at/wilke/BUP_Job_GeoInfo/PhD/Florian/publications_%20on%20Florian%20Twaroch%20(Gi16)/Geras_2003/p39-miller.pdf) (Erişim Tarihi: 10.09.2012)

Özbay, M. ve Melanlioğlu, D. (2008). "Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(5), 30-45.

Rojas, M. M. F. (2008). *Exploring Vocabulary Acquisition Strategies for Efl Advanced Learners*. Unpublished Master's Thesis. University of Brattleboro, Vermont.

Schriesheim, C.A. and Eisenbach, R.J. (1995). "An Exploratory and Confirmatory Factor Analytic Investigation of Item Wording Effects on Obtained Factor Structures of Survey Questionnaire Measures". *Journal of Management*, 6, 1177-1193.

Shevlin, M.E. and Lewis, C.A. (1999). "The Revised Social Anxiety Scale: Exploratory and Confirmatory Factor Analysis". *The Journal of Social Psychology*, 2, 250-252.

Tezbaşaran, A. (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Ülgen, G. (1995). *Eğitim Psikolojisi: Birey ve Öğrenme*. Ankara: Bilim Yayınları.

Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. 2. baskı. İstanbul: ABC Kitabevi Yayınları.

Yaman, H. (2010). "İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sözlük Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Değerlendirme". *Türklük Bilim Araştırmaları Dergisi*, 27, 735-751.

Yaman, H. ve Gülcan, F. (2009). "Sözcük Dağarcığını Zenginleştirme Etkinliği Olarak Deyim Öğretimi Gösteri Tekniği Uygulaması". *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 59-71.

Sözlüklere Yönelik Tutum Ölçeği

		Hiçbir zaman	Çok az	Kısmen	Çoğu zaman	Her zaman
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Kelimelerin anlamlarını tahmin ederek bulamazsam sözlükten yararlanırım.					
2	Kendime ait bir sözlüğüm var.					
3	Ailem istediğim sözlüğü rahatlıkla temin edebilir.					
4	Sözlüklerden yararlanırım.					
5	Sözlük kullanmak, benim için zevkli ve güven verici bir iştir.					
6	Sözlükleri sadece Türkçe derslerinde değil diğer derslerde de kullanırım.					
7	Sözlükler yoluyla kendi kendime öğrenme becerisi kazanırım.					
8	Sözlük kullanma, aynı zamanda baktığım kelimelerin anlamını öğrenmeye zaman ayırmamı sağlayarak öğrenme isteğimi artırır.					
9	Sözlük kullanmak, gözlem yapma, karşılaştırma, inceleme becerilerimi geliştirir.					
10	Sözlükler yoluyla kendi kendime öğrenme becerisi kazanırım.					
11	Sözlük yoluyla temel anlamını bildiğim kelimelerin farklı anlamlarını da öğrenirim.					
12	Sözlükten yeni öğrendiğim kelimelerden bir kelime defteri oluştururum.					
13	Sözlüklerden anlamı unutulmuş kelimelerin anlamlarını hatırlamak için de yararlanırım.					
14	Sözlükleri ders dışında da kullanarak yeni kelimeler öğrenirim.					
15	Yeni karşılaştığım kelimelerin anlamını metnin bütününe bakarak tahmin edebilirim.					
16	Yeni öğrendiğim kelimelerin anlamlarını öğrenip ezberlerim.					
17	Yeni öğrendiğim kelimeleri günlük hayatta kullanırım.					